

Inovovaná témata pro státní zkoušku z českého jazyka ve studiu Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

(platí pro studenty, kteří studují podle programu OM1UC18 nebo OKM1UC18 s nástupem do studia od ZS 2019/2020 a později)

Student si vylosuje jedno téma. Jeho šíře nabízí studentovi uplatnit své lingvistické i didaktické vědomosti a schopnost jejich didaktické aplikace na příkladu textu a konkrétních výukových situací. Hodnocen je výkon studenta jako celek.

Revize září 2023

1. Český národní jazyk a jeho útvary.

Vývoj, útvary a poloútvary češtiny, čeština spisovná, hovorová, interdialekty a dialekty, sociolekty; jazykové roviny a jazykovědné disciplíny; školská jazykovědná terminologie, jazyková norma a kodifikace, jazyková správnost a jazyková kultura, kultura jazyka a kultura řeči. Český národní jazyk v didaktickém pojetí na 1. stupni ZŠ.

2. Zvuková stránka češtiny a její didaktická problematika na 1. stupni ZŠ.

Mluvní orgány a jejich činnost, slyšení, zvukové prostředky souvislé řeči – melodie, přízvuk, tempo řeči a síla hlasu, pauza; výslovnostní styly, základní pravidla ortoepie češtiny, systém a dělení českých hlásek z hlediska lingvistického a z hlediska školy, fonetická transkripce a k čemu slouží učitelé ČJ, kultura jazyka a řeči. Péče o zvukovou stránku jazyka na 1. stupni ZŠ.

3. Grafický systém češtiny. Didaktické dělení pravopisných jevů a vytváření pravopisné dovednosti žáků na 1. stupni ZŠ.

Hlavní principy, zásady a pravidla českého pravopisu, jeho vývoj. Jednotlivé skupiny pravopisných jevů, jejich problematika a postavení v systému učiva českého jazyka, žákova cesta od pravopisného poučení k aktivní pravopisné dovednosti, typy pravopisných cvičení, učební materiály – práce s příručkami Pravidla českého pravopisu a Internetová jazyková příručka, kritické posouzení některých dostupných počítačových aplikací na procvičování pravopisu.

4. Slovo a slovní zásoba češtiny.

Kritéria třídění slov ve slovní zásobě – hledisko rozsahu užívání národního jazyka, sociálního omezení, dobového výskytu, frekvence, expresivity, původu, struktury pojmenování, příslušnosti k stylovým vrstvám spisovného jazyka, pojmenování motivovaná a nemotivovaná; zákonitosti lexikálního vývoje dítěte, lexikální stránka řeči žáka mladšího školního věku. Stěžejní okruhy učiva lexikologie na 1. stupni ZŠ.

5. Významové vztahy mezi slovy.

Slova monosémantická, slova polysémantická, metafora, metonymie, homonymie, synonymie, antonymie, hyponymie, hyperonymie, paronymie; metodické postupy expozice významových vztahů, jazykové slovníky a možnosti práce s nimi ve škole, možnosti využití autentických komunikátů na 1. stupni ZŠ.

6. Obohacování a rozšiřování slovní zásoby, tvoření slov v češtině.

Tvoření slov v češtině – slovotvorné procesy, slovotvorné kategorie, slovotvorné typy, složeniny a jejich klasifikace, zkratky, zkratková slova a jejich klasifikace, způsoby obohacování a rozšiřování slovní zásoby, frazeologie a idiomatika; morfemická a slovotvorná analýza v jazykovém vyučování na 1. stupni ZŠ.

7. Slovní druhy – lingvistická a didaktická problematika jejich vymezení a třídění.

Vymezení jednotlivých slovních druhů, způsoby jejich vyvozování na 1. stupni ZŠ, důvody rozdílného postupu při jejich vyvozování a systemizaci během 1. stupně ZŠ, možné proměny slovnědruhové příslušnosti a větněčlenská platnost slovních druhů, význam přesného definování jazykových jevů pro rozvoj myšlení žáků a kultivování jejich vyjadřování, možné obtíže žáků při identifikaci slovních druhů a konkretizace způsobů, jak jim čelit.

8. Substantiva – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení substantiv, jejich významové a mluvnické kategorie, tvarová soustava, skloňovací typy, význam deklinačních vzorů, vymezení pojmu varianta, variantnost tvarových prostředků; didaktická problematika jmenných kategorií na 1. stupni ZŠ, rozsah a obsah učiva o substantivech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

9. Adjektiva – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení adjektiv, morfologická a sémantická charakteristika adjektiv, třídění, tvarová soustava, funkce v textu, zvl. hledisko syntaktické a stylistické, rozsah a obsah učiva o adjektivech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

10. Zájmena a číslovky – charakteristika slovních druhů a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení, morfologická a sémantická charakteristika zájmen a číslovek, třídění, deklinační typy skloňovaných zájmen, složené číslovkové výrazy, funkce zájmen a číslovek v textu, zvl. hledisko syntaktické a stylistické, rozsah a obsah učiva o zájmenech a číslovkách na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

11. Slovesa – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Identifikace a vymezení sloves, didaktická problematika slovesných kategorií na 1. stupni ZŠ, tvarová soustava českého slovesa, rozsah a obsah učiva o slovesech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

12. Neohebné slovní druhy – jejich charakteristika a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení jednotlivých neohebných slovních druhů, charakteristika a vnitřní klasifikace, funkce v textu, rozsah a obsah učiva o neohebných slovních druzích na 1. st. ZŠ, obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

13. Skladba.

Pojetí skladby, věta a výpověď, valence, základové a nezákladové větné členy, podmětová a přísudková část věty, základ podmětu, základ přísudku, bezpodměté větné struktury, větné ekvivalenty; rozsah a obsah učiva o skladbě na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

14. Komunikační záměr mluvčího a jeho realizace.

Komunikační záměr a způsoby jeho realizace, subjektivní postoje mluvčího k obsahu výpovědi ve srovnání se školní klasifikací vět podle postoje mluvčího ke skutečnosti; vztah verbálního a neverbálního vyjádření, přímého a nepřímého vyjádření a způsoby práce s nimi na 1. stupni ZŠ.

15. Syntaktické vztahy a způsoby jejich vyjadřování.

Druhy syntaktických vztahů, skladební dvojice a slova, která do nich nevstupují, včetně významu tohoto učiva nejen pro poznání struktury větných celků, ale i pro porozumění textu, zvláštnosti a nepravidelnosti ve větných strukturách a využití pro slohová/stylizační cvičení na 1. stupni ZŠ.

16. Věta a souvětí.

Druhy souvětí, vztahy mezi větami v souvětí, druhy vedlejších vět, konkurence věta – větný člen, školní identifikace rozdílů mezi větou a souvětím, interpunkce ve větě a souvětí; didaktická problematika souvětí na 1. stupni ZŠ, jeho identifikace a tvorba, vzorce souvětí pro práci žáků s modelem.

17. Stylové oblasti a funkční styly.

Stylové oblasti a funkční styly včetně didaktické problematiky, slohové postupy a slohové útvary, jejich vzájemný vztah, slohové postupy typické pro konkrétní slohové útvary, didaktická problematika vybraných slohových útvarů pro 1. stupeň ZŠ.

18. Slohotvorní činitelé a text.

Objektivní a subjektivní faktory/činitelé ovlivňující text, kompozice jazykového projevu, horizontální a vertikální členění textu, řeč přímá a nepřímá v učivu na 1. stupni ZŠ, způsoby využití stavby textu v práci s žáky na 1. stupni ZŠ, orientační prvky v textu – vymezení a jejich využití v hodinách Čj.

19. Stylistika jazykových prostředků a metody práce učitele ve slohové výuce.

Přehled jevů stylistiky jazykových prostředků a jejich podíl na stylistické charakteristice textu – např. jevy roviny lexikální nebo morfologické aj., charakteristika jazykových prostředků stylově neutrálních a stylově příznakových apod.; metody a formy práce při výuce slohu na 1. stupni ZŠ; mluvený a psaný projev žáků 1. stupně ZŠ; typy slohových cvičení, třídění, využití, funkce, uplatnění logickomyšlenkových operací v nich, využití typů cvičení v komunikačním pojetí výuky na 1. stupni ZŠ.

20. Produktivní komunikační dovednosti.

Vymezení dovedností mluvení a psaní, úrovně jejich osvojení a způsoby jejich nabývání, rozvíjení dialogických a monologických projevů žáků, formy písemného projevu žáků, funkční

typy psaní, tvorba písemného projevu a osvojování fází psaní. Vliv kontextu na tvorbu komunikátu.

21. Receptivní komunikační dovednosti.

Sociální kontext naslouchání, formální a funkční typy naslouchání, osvojování čtecí techniky, formální a funkční typy čtení, druhy čtení podle úrovně čtenářské techniky, čtení s porozuměním a metodický postup jeho osvojování. Kritické čtení. Pojem funkční gramotnosti.

22. Jazyková cvičení v češtině.

Typy jazykových cvičení v češtině – třídění, funkce, rozdílné využití cvičení, vztah frekvence a typů cvičení a jazykových rovin, uplatnění logickomyšlenkových operací v různých typech cvičení, využití typů cvičení v komunikačním pojetí výuky na 1. stupni ZŠ.

23. Specifikum práce v češtině na 1. stupni ZŠ ve třídách z různých důvodů nehomogenních.

Principy individualizace a diferenciací v jazykovém vyučování, žák se speciálními vzdělávacími potřebami (např. žák se specifickými poruchami učení, žák se zrakovým postižením aj.), žák s OMJ a žák nadaný v běžné třídě ZŠ, možné způsoby klasifikace a hodnocení těchto žáků s ohledem na jejich specifika.

24. Čeština jako jazyk cizí a druhý na 1. st. ZŠ.

Rozlišení češtiny jako jazyka cizího a jazyka druhého včetně užívané terminologie oboru, žák s OMJ, učebnice a další didaktické pomůcky vhodné pro práci s žákem s OMJ, začleňování žáků cizinců do běžné třídy a problémy s tím spojené, možnosti práce češtináře s cizincem, resp. s žákem s OMJ – cvičení atd.

25. Mediální výchova na 1. stupni ZŠ.

Cíle mediální výchovy, hlavní témata, motivační aktivity a materiály; práce s informací, hledání relevantních zdrojů, práce s dezinformacemi a fakenews, resp. hoaxy přiměřená žákům na 1. st. ZŠ, jazykové prostředky užívané v médiích, manipulace v médiích i mimo ně a jak se jí bránit, internet, možnosti posilování digitální kompetence žáků.

26. Vyučovací metody v českém jazyce.

Klasifikace vyučovacích metod podle uplatnění logickomyšlenkových operací v nich a rozdílné využití metod v různých fázích vyučovací hodiny, klady a zápory deduktivní a induktivní metody výkladu mluvnického učiva, práce s žákovskými prekoncepty, prodloužený výklad, řízený rozhovor atd. (demonstrace na konkrétních příkladech), metody RWCT.

27. Didaktické a speciálně didaktické pomůcky pro využití v jazykovém vyučování.

Typologie školní knihy – učebnice, cvičebnice, pracovní sešity atd. a jejich konkrétní využití ve škole, kritická komparace alespoň 3 učebnicových řad českého jazyka pro 2.–5. roč. ZŠ, stavba výukové lekce, speciální didaktické pomůcky, možnosti a zásady tvorby příležitostných učebních materiálů.

28. Třífázový model učení v hodině českého jazyka.

EUR na 1. st. ZŠ – jeho konstruktivistická podstata, aplikace, didaktická funkce jednotlivých fází modelu, význam, možnosti, úskalí – na konkrétních příkladech z kteréhokoli 2.–5. roč. ZŠ, podstata induktivně-deduktivního myšlenkového postupu.

29. Hlavní úkoly, cíl a současné pojetí výuky českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

Postavení českého jazyka v RVP, současné revize RVP, vývoj pojetí výuky českého jazyka, integrovaná výuka českého jazyka a práce s dětskými časopisy a knihami pro děti a mládež, organizace jazykového vyučování. Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření v RVP – funkce, pojetí, možnosti didaktické transformace.

30. Hodnocení a klasifikace práce žáka v českém jazyce.

Formativní a sumativní hodnocení v českém jazyce, možnosti a funkce klasifikace, práce s chybou, hodnocení a klasifikace defektních textů, oprava a hodnocení ústních a písemných projevů žáků.

Základní doporučená literatura

Hubáček, Jaroslav et al. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Opava: VademecumBohemiae, 2010.

Černá, Martina; Hájková, Eva. *Český jazyk B pro studující učitelství prvního stupně ZŠ a SpPg*. Praha: PedF UK, 1999.

Havlová, Ivana; Štěrbová, Ludmila; Schneiderová, Eva. *Český jazyk A pro studující učitelství I. stupně ZŠ a SpPg*. Praha: PedF UK, 1999.

Hájková, Eva. *Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni ZŠ*. Praha: PedF UK, 2021.

Hájková, Eva. *Komunikační činnosti a jejich cíle*. Praha: PedF UK, 2008.

Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 2003.

Valenta, P., Brom, Z., Kellerová, I. *Mediální činnosti v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Raabe, 2016.

Hájková, Eva. *Žák-cizinec v hodinách češtiny na základní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014.

Štěpáník, S., Hájková, E., Eliášková, K., Liptáková, L., Szymańska, M. (2020). *Školní výpravy do krajiny češtiny: didaktika českého jazyka pro základní školy*. Praha: Fraus, s. 240–268.

Žáčková, H., Jucovičová, D. (2006). *Metody hodnocení a tolerance dětí s SPU: pro 1. stupeň*. Praha: D+H, 44s.

Další literatura viz sylaby a popisy jednotlivých předmětů v SIS.